

Nikolaj Kuzanski (1401-1464)

1. življenje in delo
2. *docta ignorantia* (učena nevednost), simbolno mišljenje
3. *coincidentia oppositorum* (sovpadanje nasprotij)
4. geometrija in kozmologija
5. *visio Dei* (pogled/videnje Boga)

To predavanje sledi razpravi: Marko Uršič, »Učena nevednost, pot k sovpadanju nasprotij«, v zborniku *Nikolaj Kuzanski, Poligrafi*, št. 23-24 (2001), str. 101-130, tudi na spletni strani: http://www2.arnes.si/~mursic3/Nikolaj%20Kuzanski_2001.htm.

Gl. tudi: Ernst Hoffman, *Nikolaj Kuzanski*, v: K. Vorländer, *Zgodovina filozofije*, I. del (1968).

Glavna dela:

De docta ignorantia (1440) - »O učeni nevednosti« (I-III)

De coniecturis (1440) - »O domnevah«

De Deo abscondito (1444) - »O skritem Bogu« (slov. prev., v: Kocijančič 1996)

Trilogija »nevedneža« (1450): *Idiota de sapientia ... de mente ... de staticis experimentis*

De visione Dei (1453) - »O pogledu/videnju Boga« (slov. prev., Založba Družina 1997)

De pace fidei (1453) - »O miru vere«

De beryllo (1458) - »Beril« (slov. prev., *Poligrafi* 2001)

De venatione sapientiae (1462) - »Lov na modrost« (slov. prev., izbor, *Poligrafi* 2001)

De ludo globi (1463) - »O igri krogel/sveta«

De apice theoriae (1464) - »O vrhu teorije«

“Učena nevednost” med sholastiko, simbolnim mišljenjem in “negativno teologijo”

Nikolaj iz Cuse, najpomembnejši filozof na prehodu iz srednjega veka v renesanso, je v svojem temeljnem delu

De docta ignorantia (*O učeni nevednosti*, 1440, v treh knjigah)

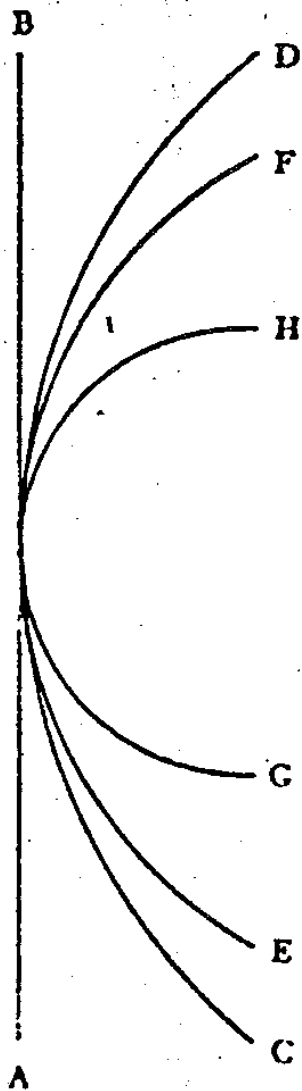
sledil misli, da so vse vidne in nevidne stvari med seboj povezane v véliko celoto in da nasprotja sovpadajo v Absolutu, čeprav to lahko spoznamo le na “simbolen način”.

Nikolajeva knjižnica v rojstnem mestu Kues (lat. Cusa) v Nemčiji.

“Vsi naši najmodrejši in najbolj božanski učitelji se strinjajo v tem, da so vidne stvari resnično podobe <images> nevidnih in da je stvarnik na ta način omogočil ustvarjenim bitjem, da so jim [nevidne] dostopne v spoznavajočem pogledu kakor v zrcalu in uganki <quasi in speculo et in aenigmate>. To pa, da so duhovnosti <spiritualia>, ki so nam same po sebi nedostopne, prepoznavne simbolično <symbolice>, izvira iz zgoraj povedanega, namreč da so vse [stvari] med seboj povezane v nekem nam skritem in nedoumljivem sorazmerju <proportio>, tako da iz vseh vznikaja en univerzum in da so vse v enem največjem to sólo eno.” (Nikolaj Kuzanski: *Učena nevednost*, I. knjiga, 11. pogl.)

“Sovpadanje nasprotij” (*coincidentia oppositorum*) v simbolni geometriji

Kuzanski v skladu s svojim simbolnim mišljenjem ponazori sovpadanje nasprotij z matematičnimi (geometrijskimi) primeri. Najbolj znan je primer “sovpadanja” kroga in premice (tangente) v neskončnem “maksimumu” in/ali “minimumu” (gl. sliko na levi), ki ga razloži takole:

“... zato bo premica AB lok največjega kroga, od katerega ne more biti večjega. In tako vidimo, kako je najdaljša <maxima> in neskončna črta nujno najbolj prema, ki pa ji ukrivljenost ne nasprotuje, kajti ukrivljenost je v tej najdaljši črti enaka premosti <curvitas in ipsa maxima linea est rectitudo>.” (*De docta ignorantia*, I, 13)

Sovpadanje kroga in premice pa ima daljnosežne filozofske posledice:

“Vse to nam kaže, da je neskončni krog <circulus infinitus> večen brez začetka in konca, povsem in nedeljivo edinstven in vseobsežen. In ker je ta krog največji <maximus>, je tudi njegov premer največji. Ker pa ni možno, da bi bilo več največjih, zato je ta krog povsem edinstven, saj je njegov premer isti z obodom. Neskončni premer pa ima neskončno središče. Očitno je torej, da so središče, premer in obod isti. Naša [učena] nevednost iz tega uči, da je največje <maximum> nerazumljivo, ki mu najmanjše <minimum> ne nasprotuje. Kajti središče je obenem obod <sed centrum est in ipso circumferentia>.” (*Ibid.*, I, 21, podč. MU.)

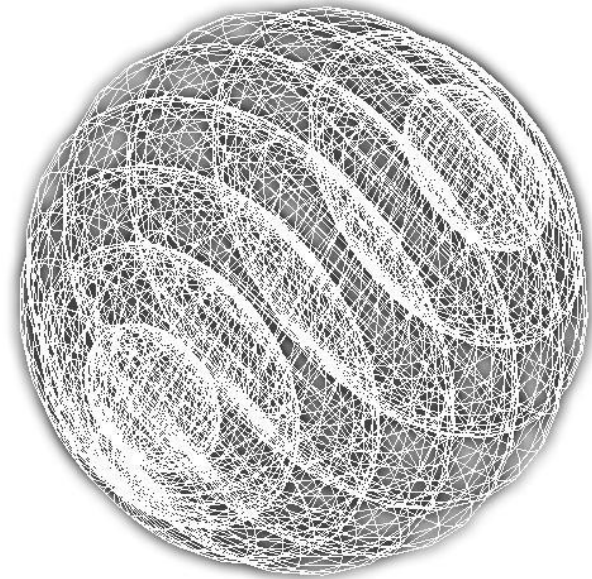
“Prenos neskončne krogle na dejansko bivanje Boga”

“V neskončni krogli najdemo tri največje linije, linijo dolžine, širine in globine, ki se stekajo skupaj v središču. Središče največje krogle je istovetno premeru in obodu <centrum maximae sphaerae aequatur diametro et circumferentiae>. Torej so v neskončni krogli te tri linije identične s središčem.”

(De docta ignorantia I, 23, podč. M.U.)

Navezujoč se na hermetično formulo, da je Bog kakor “sfera, katere središče je povsod, obod nikjer” <sphaera cuius centrum ubique, circumferentia nullibi> – Kuzanski zapiše:

“Bog je torej edini absolutno enostavni temelj <ratio> celotnega univerzuma. In kakor iz neskončnega kroženja nastane krogla, tako je Bog kakor največja krogla najenostavnejša mera vsem kroženjem. [...] Največji mir je mera vseh gibanj, tako kakor je najbolj prisotna sedanjost <maxima praesentia>, tj. večnost, mera vseh časov” (ibid., podč. M. U.).

Kuzanskijeva “neskončna sfera” ima, formalno gledano, podobno topologijo kot neevklidska, Riemannova *hipersfera* (19. st.), čeprav je slednja po volumnu končna – vendar brezmejna! Na sliki (s spleta) vidimo poskus nemogoče vizualizacije hipersfere v treh razsežnostih (3D): posamezni “krožni” preseki 4D-hipersfere so sfere oziroma krogle v 3D.

Preseganje geocentrizma: Kuzanski kot predhodnik Kopernika in Bruna

Bog je v Nikolajevem “simbolnem mišljenju” pojmovan/zamišljen “kakor sfera, katere središče je povsod, obod nikjer” – to pomeni, da je prisoten povsod, četudi ostaja duhovno “usrediščen” v sebi – medtem ko je univerzum, vesoljni prostor dejansko razsrediščen:

“Vesolje torej nima oboda; kajti, če bi imelo središče in obod, bi imelo samo v sebi svoj začetek in konec ter bi bilo omejeno glede na nekaj drugega; zunaj njega bi bilo nekaj drugega, tudi prostor – stvari, ki sploh niso resnične. Ker ga torej ni mogoče ujeti med telesno središče in obod, se vesolja, katerega središče in obod je Bog, ne dá spoznati.”

(*De docta ignorantia* II, 2)

Za Kuzanca je pomembna distinkcija: vesolje je brezkrajno (*interminatum*, kar pomeni tudi: “nedokončano”), ne pa – tako kot Bog – neskončno (*infinitum*):

“... čeprav vesolje ni neskončno, si ga ne moremo predstavljati kot končno, ker nima meja, med katere bi bilo ujeta” (*ibid.*).

Kuzančevi astronomski instrumenti (1444): torkvet (v sredini), astrolab (pod tokrvetom desno) in dva nebesna globusa, leseni (levo) in bakreni (desno).

Kuzanski je razsrediščil univerzum, vesoljni prostor – ne pa Boga

“Tako kot zemlja ni središče vesolja, ni niti sfera zvezd stalnic njegov obod, čeravno se nam zdi, če primerjamo zemljo in nebo, da je zemlja bližje središču, nebo pa obodu ...” (*De docta ignorantia* II, 2).

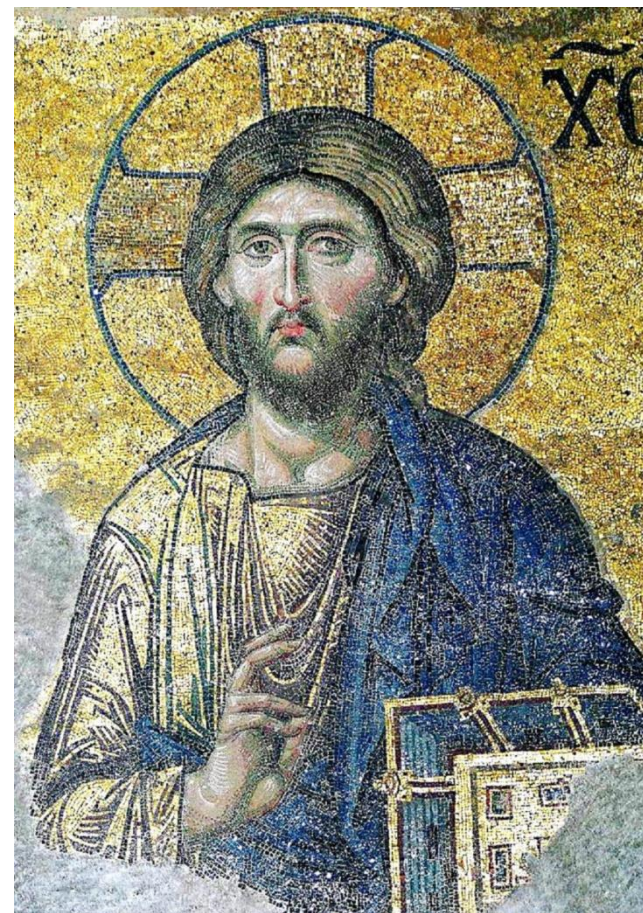
“Na nebu ni negibnih, fiksnih polov [... zato] je očitno, da niti ni mogoče najti natančne sredine, točke, enako oddaljene od polov” (*ibid.*).

Toda – edino “On, blagoslovljeni Bog, je torej središče vesolja; Bog je središče zemlje in vseh sfer ter vseh stvari, ki so na svetu, saj je obenem neskončni obod vsega. [...] obod in središče je Bog, ki je vsepovsod in nikjer.” (*De docta ignorantia* II, 2).

Najbolj znano delo Nikolaja Kuzanskega, v katerem s prispodobo o “absolutnem pogledu” na ikonično-simbolen način razlaga svojo osrednjo misel, namreč “sovpadanje nasprotij” <*coincidentia oppositorum*>, pa je razprava *O Božjem pogledu* (*De visione Dei*, 1453, slov. prev. 1997). Dva citata:

“Bodi svoj, in jaz bom tvoj.” (str. 23)

“Vse, kar govorimo o Bogu, se v resnici ne razlikuje med seboj.” (str. 11) ... *Kdor ima ušesa, naj sliši!*

Kristus Vsevladar (Pantokrator),
mozaik, Hagia Sofia,
Bizanc, 1261.